

Wees Duuggi Dawwa

Leveled

Ku qanannaaxxi hara'mash kitaab Yu.Es.Ay.Di (USAID)eenssi siidamukki diinaxxi hara'matinne, Seev Ze Childireeninne (Save the Children), Losa'n Ministeerinnee Dabuuphphi Giir Giichchi Gassi Losa'n biiro'inee maqireem angejjinne guda koobamukko.

2009 H.D

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Save the Children

The CC BY license lets others distribute, adjust, and build upon this work, for free or commercially, as long as credit is given to the original creation. However, any changes from the original must be indicated.

For more info please refer: <https://creativecommons.org/licenses/>

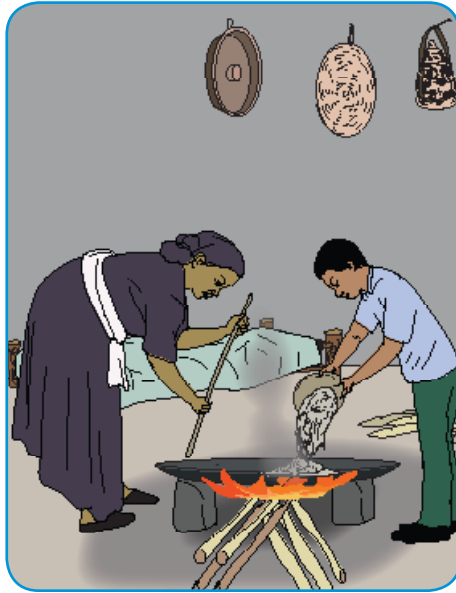

Wees Duuggi Dawwa

Baxxanchi 4

Saanti 10

Levelled

Losisaanchina/ona Tiissiishsha

Ku hara'mash qanannaaxxi kitaab gudukki horoor sawwit ciilluwwi qanannaaxxi xanato fuu'lisimminatte. Ka kitaaba awwaaxximmiinse gaassinaa ciilluwwa gaafaassimina kitaabo'ommi horoor sawwite caakkisimmi hasisookko. Misilluwwi amadu sawwitenem ciilluwwi maqire atoorarimmi qanannaato fuu'lisoohaannooma qoossimmi hasisa. Losaan kitaabo'ooma qanannaa'amaa lasonne xa'michchuwwina dabachcha uwwameena xanamuda'e qoossimmi niinnise egeramoohane.

Wees Duuggi Dawwa

1. Dawwaa yimmi mayyimma?
2. Weesa hinkid duugakkamda'e laqqoo?
Duuggina hasisii muuttuwwahe? ma maha?

Usheexxati 1: Weesa duuggi dawwa

Mat hegeegonne, Xiqinti sannanne, hansawwi uullanne, mat abaroos weesa duuggina dawwa issaa, bax mat ballannem wixxeesamona hasamaakko. Libo’oo Kummeesii aree aro’oo. Ixxuwwina onti oos yookko. Sas landa: Issuwwim, Seeraamette, Uullagassettee Hundaayyettee. Goo’n oos odim lamo; Gosaasottee Himbagotte. Seeraame wonatte. Himbag ilmuchcho. Aayya’a Libo’oo Abbaachchi Kummeesii lobakata iittamamoothane. Ixxuwwi minenne goo’n baxoo meenti baxoo yakkam bax sharad bee’e. Aree aro’ii baxamoo’isa moo’u oosim kukii goo’n baxo kukii meenti baxoo yaa baxo albachchinne annanni issaa baximma ha’yamooyyo.

Aayya Libo’oo Abbaachchi Kummeesii Xiqinti agannanne wees qalima qaraa gogaa laa’eenattee

yamaa weesa duugisameena dawwina lubba
issameena hasamaakko. Kannina aboaroos
atoorarimmi eranee yakka'a Aayya'a Libo'o, "Hamus
balla darame ossina ki'n anni hasaakko luwwi yookko.
Ayyim hannome mattakkotte" yakka'a kurakko'o.

Aayya Libo'o kurakko'aarem issek wona, Seeraame
yakkam landichcho, "Aayya iina mulli beyyone
losa'n mi'n gaalchinne jinni yooko" yito'o. Libo'o
Seeraamena "Taa ilandichche! Ki beshina
moobaayilinne aphisaa kaballa afoommoyyo
yitaa kuree" yakko'o. Seeraame, "Aa! Aabba'a
hasakko luwwina waaroommaare edamoommo"
yito'o. Aayya Libo'o, "See! Hay ilandichche kiyyaanni
quuqookko. An kiyyanni kaba waarona Himbaginne
weeshisoommoo" yakko'o. Ee lambe'enne ayyim
weeshoo'n Abbaachchi Kummees dara firakko'i
beyyiinse, "Kaa! kaminenne ayyette?" yakka'a
luqqakko'o. Oos hundim shootti shoottamaa, "Abba
keen, keen waallehe" yamukko.

Anni issena gudu barcumanne afuurakko'isam,
"Libo'o adaa'naarenne ooso dummissaa egettaate?"

An afeejara firummi beyyonne hoffi qaxichchome dasaammo. Kaba weesa duugisimmi dawwi woshsha atoorallona” yakko’o. Libo’o, “Eraarem Seemmo’one dummichchi yookko yita’a u’namtuuyyi heelo’o. Ki’ne waatakkolas woshshim wixxookko” yakko’o. Abbaachchi Kummees, Libo’ona, “Ka woshsha wixxeesimmina keesennee eesennee matem annannaatim bee’e. Ku wees qalimaa gogaa bi’oobe’isa dawwa issimmi e’lookkoo yinaa ki’nuwwi sawwitem endummita’n danaamoo yinaatette. Kaba ki’nuwwim yitakkam luwwa anga iimaa’laku’uuyyi kullee” yakko’o.

Libo’o, “Ki’ndu waa’i egero’i. Eese lonsitakkamis sooxxi ni oos gattiname danaamo” yito’o liiranchinne. Abbaachchi Kummees, “Neese hamannamimmii haydimmii abaga’i eroomma moo’isookko” yakko’o. Seeraame losa’n mi’n gaalchi dummichcha matteena gaaggaabbo’i bikkina angi sa’aata moo’lamulla. Isem anga iimaa’la’a “Abba an jinni yoo’isa aayya’anam kuraammo. Woshshooma qaqqinsa atoorallona” yito’o.

Abaroos dummichcha asheramukko. Abbaachchi Kummees ka abaroos dummichchanne hundim anga edona tiisiisakko'o. Gaassakka'a Himbagina gada'a uwwakko'o. Himbagik makkangi dee'a. Qeddi angi maxxara iima'aa, "Illi woshshi hee'oname tochcho mahina woncaa ammane bi'insoommo. An qananaa'ena mareenattee ajandanne woncona" yukko.

Gosaas, Seeraame u'namichchaa Himbag tiir maru beyyoo la'u bikkina, "I biqika kuroommo. Kuk weesa duugakkam ammaneme. Neesem losan matayyisaakko. Malaayyinne dut ammane agaangeena amfoommoyyo. Hamusiinse eehid yoo balluwwanne Harbannee Hoffa'annee issimmina qoodimmi erane" yukko. Uullagasse, "Hundinam makko Harba ihuta'nii?" yito'o. Hundim eehannonne woshshooma shuuyyisamukko. Aayya Libo'oo Abbachchi Kummeesii oos uwwu sawwitenne liiramamaakko. "Waa'i ixxuwwa maasse'ona goonii landii hundim niikki iittamamoohane. Ka lubbi hurbaatam goonii landii ufeesama haqqa anamaa haatamaa liitisamaa gudisamookkoo" yamukko. Ee lasonne hundim ka lubbi baxonne aagamukko.

Usheexxat 2: Hurbaata haatakku'uuyyi

Abbaachi Kummees, Himbagina, “Ee so’ika sechchonne aaggaa mat qonxaa’a fisee” yakko’o. Qunuuna amadaa aaggaa sechchiinse hooga Uullagassena xaqqaa’oohaare ise jooniyyanne gafattamuulla. Gosaasim bax eddechca edde’aa waarukko. So’i xufamaa wo’mukki jooniyyika suume xishshaa’aa karaa iyyaa ufeeseena biira fissukko. Seeraame dummich ciinse eddechcha dabata’a mulleka ede’la’a waato’o. Waatto’isam, “Lii an ma baxxaah?” yita’a ama xa’mitoo’aare, “Hayya! ilandichche, Ee kontaa’l xaafe Hundaayyeennem gaare’enne issitakka’a biira fisehe” yakko’o.

Gosaas ufeesakkeena dahakkona hiraana eebaa gaassaa xaafe’ina dahukko. Eehidde qeessaa so’o ufeesakkam haraar shara’a biddiqaa’ukko. Amaa annii Himbagii so’o ufeesamukko. Okeen odim xaafe’e soorim soor illaanchinne illaansamaa liitimmi

mine maroo'isa axisamaa jooniyyanne issamukko. Seeraamee Gosansii ufeesamu so'o jooniyyanne aagisamaa haatakkam beyyo kaskasa amadamaa massamukko. Hundaayyee Uullagasse anammi haqqa giirina gudisamukko. Abbaachchi Kummees, "Sas beyyonne gawuje'e kaansaa ashaaro'o haatimmi hawwisooyyo neesem haantoommo" yakko'o.

Seeraame, annina, "Ka biiranne kaasamu gawwije'enne ki'ne haattakkotte. Iyyannichcho! An haatoommo. Aayya'annem hafanne usheexxehee" yito'o. Abbaachchi Kummees, "kiyyanni qorqoraancho yakka'a idoota hoogoommoo yitaate? Ku meenti baxoo goo'n baxoo yakkam jor heechchi qaanqi losa'n mine aagakko'aarem urooyyotte? Waa'i manna qoocckuuyyi bax sharada yaa uwwu luwwi bee'e. Meentii goonii hundim hara'mamchinne baxxakka'a hee'lehette yukkukii" yakko'o.

Uullagasse, "Abba'a doollabisinne marakkam xor mancho " yitoa'a anna birshito'o. Libo'o, Kummeesina "Ki'ne yitakkamisa'e danaam hee'ukko. Ihukkaarem ni uulli goon mi'n woronnem meentina hara'moo

bee'eka ki'ne biiranne fittakka'a baximmi niika sado bi'isookko. Ka bikkina mine aaggehe" yakko'o. Abbaachch, Kummees, Libo'ona, "Taa niikki summi biiranne ashaaro'o haatummi bikkina hinkid bi'oo? Maha game'aatenne bi'ookkok?" yakko'o. Uullagasse, Annina, "Ki'ne yitakkamisa an iittaammo. Mannina suuminne wocimminne jor heechchi qaanqa bi'isakkeena yakimiinse baxakka'a moo'isimmi sooxxi agannanne shiqqeen beyyo uwwisiisookko" yito'o.

Himbag, "Abba'a kadoolli woraaxxisa meentii goonii hundim goo'n baxoo meenti baxoo yakkoo'n aayya'annem mat ihakka'a neese itisakku'uuyyi, aanshakku'uuyyi, shuma hogakku'uuyyi li'isakko'isa niyyummamii lob aayyuwwii abbaayyuwwii hundim kuttakko'ookko" yukko. Uullagasse, "Abba'anna xor anni ihakko'i bikkina neese hundim anga aphphinsonaa" yita'a anga aphphisiisso'o.

Abbaachchci Kummees, Uullagassena, "Uullo! Hayya! ilandichche. Mat jor hechchi qaanqa bi'isimmina hundim goo'nanee meentanee yimma ulla maqirammaa baximmi qaraaree" yakka'a giira

xanqisakka'a ashaaro'o haatimmanne exxamakko'o. Gatukki lamem midachchannem Gosaasii Seeraamee haatamuukko. Himbagii Libo'oo hooshsho'o saronne aagamukko. Himbag injeera saraa hoogoo bee'anne. Mixaad iibbukkaare giira biccinne midachchi illiinse tochcho tochchonne hoorukko. Bukko'o jooginne inkiiraa mixaadanne doo'isaa kurakkam luwwi bee'isa dunoolla. Mixaad iibbu bikkina qaqqisom saraa fissukko.

Libo'o woxa sarakkamulla. Hundaayye shaa'n coophaaro'o satteena shaana qinxiifa'a shuffaa'laa muttamuulla. Salalim minenne goshakkam lar yoo bikkina wo'maa cawwaakko. Min enje'aa qibiboolla. Hundaayye Libo'o buuro kooraanchonne wonshitaa ee midachchanne gii'l gadanonne disse yakko'aare issito'ok bukkamaakko. Hundaayye shuffaalo'i shaana buyyine xaaxxa'a mixaadanne quunsita'a ekollo kakollo dabaransita'a mushshaa xussaa danaamisa li'ooisa issito'o.

Ee danaamisa mushshaa xussaa li'aa coophaaro'ina gudisso'i shaana mixaadiinse tochchonne fissita'a

aanshamaa gudukki muccur bixxiranne dabatto'o. Ee lasage buuro cififaa'la goddeebe'e hamaaransito'o. Salalome mulli bixxiranne issita'a buurinne hamaatto'o. Ee lasonne ichchina hincoo bixxiranne shaanaa mat kollonne salaloo mat kollonne issita'a odim hanenne buuro calalaa'la'a gudisso'o. Himbagii Uulligasse odim injeeraa quunsammi waasaa qunxaa'amaakko.

Hooshsho'i amman afukkaare, weeshakkoo'nem hundim waaramukko. Hundinam barcum guda diidaassamaa hee'ubikkina hundim affuramukko. Gosaas shoottaa ki'aa angina wo'o jooganne issaa saamuna amadaa angaalaanchi laastika eebukko. Gaassaa annaa amaa aanshisukko. Ee lasage, woniinse illmuchchi afeebee'e aanshisukko. Hundaayyee Himbagii saramu hurbaat sas sahina issaamaa daayyamakkona hincaa'amukko. Coophaaro'oo woxaa cilfinne Gosaas danaanukko. Hundaayyem aggi wo'o eebbo'o. Hundim itamaa annikaa amakaa maasso aa'amaa daba'lamaa baxo baxonne maramukko.

Usheexxat 3: Meentii goonii weesa duugukkuuyyi

Lubbina liitamaa waaru hurbaataa ashaaro’oo xaafe’i qamaa Gosaas annanni issukko. Ashaaro’o anninaa amanaa hincaa’ukko. Xaafe’i qama Seeraame weeshaa qufisakkam beyyo massukko. Himbag amanaa anninaa hara’meena hincukko. Hundaayyee Uulligasee qufisameena Seeraamaam qufisammoo beyyo maramukko. Gosaas woraadichchi malayyinne xaafe’i qama qufisukkuuyyi ekolloo kakolloo dabaransaa cukko’is agannaamo. Seeraamem baajjo’o bikkina cukkitaam qare’n maalalsiisoo hane. Hundim hara’mamaa cukkamaa lam baarmeellanne issamaa urukko.

Kummeesaamim ashaaro’o qunnanne xufamukkuuyyi gaana’a gana’anne issamaa wo’o edamaa hamaaramsamaa uramukko. Sas balli lasage siit

firukkaare hundem gaana'annem wo'o wonshammaa
firona hamaaramsamaa ifiisammaa karamaa
uramukko. Abbaachchi Kummeesii Aayya'a Libo'oo
Harbi ayyaa'm weesa duuggi dawwina meentoo
goonaa, landaa woraadaa weeshakko'ookko. Baxina
hasisoo mu'ut hundame gudisamaakko. Weeshakkoo'i
mannim amadamaa waaramoo'isa kuramaakko.
Aayya'a Libo'oo hassa'a Gosaasinnee Abbachchi
Kummeesinnem bare hinsiisakko'ookko. Duugakkam
beyyo dahakkona duugakkam weesika buyyuwwa
curuqaa'akka oosinne mussiisakka'a hassa'anne
hincaa'akko'ookko.

Hassa'a dahona weeshakko'i meenti duugi beyyo
axisaameena Hamus ayyaamo bax muuttuwwa:-
tabachche'uwwa, qunculle'uwwa, cebbukki beyyo
duunu beyyo shiraashiramaa wonshameena
heedduwwa amadamaa waaramaakko. Quubu
buyyika borke'e koonshamaa hooramaa diidaassama
danaamisa dhamukko. Bu'o ciinsakkam barennem
diqamu bee'i buyya axisakka'a dahakko'o. Abbaachchi
Kummees beshim meentina beyyo makkisimmanne

hara'mamoolla. Beshshuwwoomim Tiirakaasottee
Tiiraamotte.

Duuggi beyyo gudissuk Libo'i beshinaa Kummees
beshinaa lubbika gaana'inse Aayaa'a Libo'oo
Abbaachchi Kummeesii innkiirakka'a harachchinne
hassa'a eebakko'o. Seeraameme sarakkam beyyiinse
injeera Gosaasonne saahininne iyyiissa'a; Isee woxa
lob haarechchi xaa'l disixxanne lamem kolli maccem
Hundaayyennem amadama hassa'a eebamukko.
Himbag angina wo'oo saamunaa eebaa baxu manni
anga aanshisukko.

Oo hassa'anne baxu meentii goonii hundim eebakko'i
hurbaata itaa agaa goddaa masse'aa "Baraka
Baraka hayyi barakaa yoo kajja" kadama "La'm
balla weesa duggi dawwina mu'utaa amandaa
darinnem waalloommoo" yamaa baxina eebamukki
mu'uttuwwaa amaxxamaa elle'amukko. Abbaachchi
Kummees abaroosim uulli himeena hincukkaare
tommonnee matonnee kolli sa'aatannee diinate
aagisimmina min kollonne maramukko. Abbaachchi

Kummees harsaakka'a nafara afakkamaare lalleewwi u'lumma afaakko. Mulli abaroos waare'be'e lalleewwa giphaa'isakko'o. Kummees abaroos hundim waaramaa u'lumma xufa fooqaa'amaa lalleewwa aagisamukko.

Diinat karamaa lasage, hoffi qaxichchom usheexamukko. Hii'm hurbaata balla sarakko'i woxiinse gatukkoka Gosaasii Seeraamee danaamisa giiranne iibbisamukko. Hundaayye anga aanshiso'aare injeerinne hincaa'amukkaare buttaa'amukko. Aggikam Gosaas danaanukkaare, agamaa sooxxi dawwaanina injeera sarimmina goyye'ennee jagarannee onti mixaada kaasakko'o. Baqit afeebe'e Seeraamaam beshshuwwame, exxamaa landii woraadii injeera saramaa qunxa'amukko. Ee lasage iinse'amukko .

Darame uulli soodukkaare diirirooma guullammo'nem ki'amaa ginjira Abbaachchi kummeesii Aayya'a Libo'oo hincaa'akko'aare itamaa agama baxo hinkid baxakkamda'e atooraramukko. Libo'o, "Neese goonam wees duuggi dawwina weenshaammo; kaballa Abbaachchi Kummees beshshuwwa

moo'noomoo" yakko'o. Gosaas, "Ki'nenah mahina goo'n baxoo meenti baxoo yitakkamok? ka anii Abba'aa banxoommisana'e baxakkmokii" yukko. Libo'o, "Gose hunaa'a moo'noomodu" yakko'o. Dawwi manni darame diinattuwwa allaachchi biiranne fissaa kore allaaraanina uwwaa bax mu'uttuwwa amadamaa bamma yamukko.

Abbaachchi Kummees waaru manna hundame gaalchinne baxona beyyakko'o. Waaru manni xig sade; goon tommo, meenti tommo, woraad onto, landim onto. Baxooma lamina lamina baxamoo'isa kurakka'a hundame qaashakko'o. Meenti meco'o gooraroohare, goon odim matirashinne hassa'anne massaa tuubukko. Meenti qabar meeta iim karaa duugimmanne aagukko. Goon ha'michcho xoqolamaa matirashinne cafakkam beyyonne eebamukko. Goon barcumanne afuurama jaango'ine cafamukko.

Gamaama fissimmina qunxu landii woraadii Himbaginne atooraramoolla. Himbag, "Gamaama gaassisa kolakka'a fissimma urakkam haareechchi

shamisakkam goog qoocamaakko” yukko.

“Kiindu erluwwa kurakko’o” yama landi woraadii liiramamukko. Himbag, “Gamaa’meka illichchi illichcho qassakka’a cadinne cukkitakka’a uttakkamaare saantannem shamaa afookko” yukko. Kolli kolli amma’nimma hoogukkaare, “Hino’o Abba’a xa’meyyate” yukko. Abbachchi Kummees waarakka’a haareechchi qoorooma losimmi erane. Himbag yoo’isa baxxehe yakko’aare hoffi qaxanneme baxamaa uramukko.

Wees duuggame goonii meentii mat ihaa qaqqisom guullamukko. Bu’om ciinsamaa insaaraa tabachcha’inne muransama dassinne hamaaransamaa barenne aagisamukko. Bu’om ji’nji’m karamaa barenne aagisamukko. Baroom wo’mukkaare goonii meenti, “Libo’o gada’a leeratte; buuro camboo angi bi’l quba’aamo; mah hooggittoyyo eebboo luwwa eebe. Kummeesim gada’a danaamoo; kiis biraamo; eebboo luwwa eebe” yamukkaare Libo’o shoottakka’a illillaato meenakko’o. Hundim ililaa lubaa itameena mine maramukko. Gudu luwwa itamukkoo agamukko.

Hundim anga matissa goo'nanne meentanee yoo'n baximmi baxo sholliisoo'isa kaba erisa lonsaammo yamukko.

Woradii landim gamaama shamisimmina labakat malaayye fissakkoo'nem baxakkam qoorooma siindaammoo yamaa anno'inaa amo'inaa kuramukko. Ka'isa malaayye matissaa goonii meentii baximmi horem danaam ihukkisa goo'n baxo meenti baxo yimmi hasisoo bee'aannooma lonsaammo. Ka lasage kido'inne annannat hee'oo bee'isa issinoommo yama qoodamukko.

Abbachchi Kummees tii'leka afakko'i bikkina liiramakka'a ki'ne jor afoone; qaso'lakkotte; goo'n baxoo meenti baxoo yitakkotte; waa'i maasse'ona yakka'a masse'akka'a hundame geegeesakko'o.

Xa'michchuwwa

Ka Albachchi siyya bikkina wees duuganne kitaabamu hara'mash mu'utanne qananaa'litti luwwi bikkina qananaa'ltoka hinkaa'na hindii yitaada'e qoossimmina gudu xa'michchuwwa dabare.

I. Kanniinse woroon yoo xa'michchuwwa dabare.

1. Dawwina sawwite gaassaa eebukko ayyayye?
2. Abbachchi kummeesikii Libo'oii won aye?
Ilemuchchahe?
3. Libo'aam abaroosanne landikinnii goo'n xigi
lophpho?
4. Dawwa hinkide baxakko'ok?
5. Baxo meentanee goo'nane yakka'a annanni
issimmi erane yitoo? Mahina

II. Kanniinse woroon yoo sagalluwwina labamo sagalluwwa kure

1. Lubba

3. Ilmuchcho

2. Wona

4. Qaashimma

III. Kanniinse woroon yoo sagalluwwina gereero'i sagalluwwa uwwe.

1. Wona

2. Qaashimma

3. Wo'ma

